

PERSPEKTIVE SJEVERNOIRSKOG SUKOBA: KRAJ IRA-E ILI JEDINSTVENA IRSKA

Mirko Bilandžić

UDK 323.28(410.7)
323.13(=152.1)

Pregledni rad

Primljeno: 30.10.2006.

Prihvaćeno: 13.11.2006.

Sažetak

Odluke 'Privremene' Irske republikanske armije o napuštanju oružane borbe i razoružanju iz srpnja i rujna 2005. ne samo da imaju bitan utjecaj na sjevernoirski mirovni proces i ukupne događaje u Sjevernoj Irskoj, već imaju i povijesni značaj. Te odluke nisu ad hoc karaktera. One su nastajale postupno, u razdoblju od 25 godina. Riječ je o razdoblju koje karakterizira transformacija republikanskog pokreta koji se od dominantno oružane organizacije pretvorio u dominantno političku organizaciju. Povijesni značaj odluka o razoružanju i odustajanju od oružane borbe ogleda se u tome što na određeni način predstavljaju i kraj Irske republikanske armije. S druge strane, te su odluke dio republikanske strategije za 21. stoljeće. Riječ je o mirovnoj strategiji, formuliranoj u sintagmi "s glasačkim listićem u obje ruke" kojom će republikanci tijekom 21. stoljeća nastojati ostvariti svoj višestoljetni ideal jedinstvene irske republike na teritoriju cjelokupnog irskog otoka.

Ključne riječi: 'Privremena' Irska republikanska armija, republikanci, Irska republikanska armija, Sjeverna Irska, sjevernoirski sukob, mirovni proces, Sporazum na Veliki petak

UZROCI I IZVORI (SJEVERNO)IRSKOG SUKOBA

Uzroke (sjeverno)irskog problema/sukoba¹ treba potražiti u višestoljetnoj britanskoj političkoj i ekonomskoj dominaciji nad Irskom. Engleska i, poslije, britanska politika odigrale su bitnu ulogu u stvaranju i oblikovanju irskog problema u današnjem obliku. Višestoljetna keltska Irska svoju je neovisnost izgubila nakon engleske invazije na Irsku 1171. godine od kada i traju neprestane pobune autohtonih Iraca protiv engleske kolonijalne, političke i vojne uprave. Englesko osvajanje neovisne irske 1171.

Autor je doktor političkih znanosti iz Zagreba. Email: mir.bil@email.t-com.hr

¹ Povijesno promatrano, (sjeverno)irski problem ima tri osnovne faze. Središnji element prve faze koja je trajala od 1171. do 1921. bili su englesko-irski odnosi i nastojanja Irske da osigura neovisnost od Engleske (Velike Britanije). Druga faza započela je 1921., podjelom irskog otoka na dva dijela: Slobodnu Irsku Državu (*Irish Free State*) koja je 1949. postala Republika Irska

godine temeljno je ishodište svih kasnijih događaja. Prvih nekoliko stoljeća engleski politički i kulturni utjecaj na Irsku, koja je ostala zasebna država koja je s Engleskom dijelila zajedničkog vladara, bio je ograničen. Razvoj reformacije u Engleskoj, uz istovremeni snažni ostanak Irske uz katoličanstvo predstavljao je povijesnu prekretnicu u pogledu engleskog odnosa spram Irske. Takvo je stanje bilo uzrokom engleske bojazni da bi njihovi kontinentalni neprijatelji (Španjolska i kasnije Francuska) mogli iskoristiti Irsku kao stražnji ulaz za napad na Englesku. Stoga su Englezi, s ciljem osiguranja svoje zapadne granice, nastojali Irsku pretvoriti u svoju koloniju. Jedna od metoda kojom su to nastojali postići bila je tzv. politika "*plantationa*" koja je podrazumijevala čišćenje domicilnog stanovništva sa sjevernoistočnog dijela Irske, konfiskaciju njegove imovine i naseljavanje tih područja pouzdanim doseljenicima iz Engleske i Škotske. Kao rezultat te politike protestantski doseljenici postali su moćna manjina u cijeloj Irskoj, ali većina u sjevernim dijelovima starog kraljevstva Ulster. U narednim stoljećima protestanti su postali sinonim za vlasnika bogatstva, moći i zemlje što su podupirali Englezi. Hegemonija protestantske zajednice održavala se uz pomoć nasilja. Katolici su bili potpuno obespravljeni i smatrani su neprijateljima države. Krajem 18. stoljeća ta je obespravljenost ojačala katoličke težnje za svrgavanjem engleske moći i stvaranjem irske republike. Ustanak republikanaca 1798. godine uvjerio je Engleze kako je stvaranje unije Britanije i Irske jedini trajni način eliminacije prijetnji britanskoj sigurnosti. Izglasavanjem Zakona o ujedinjenju (*Act of Union*) u engleskom parlamentu 1800. godine takva je unija i stvorena. Većina irskog naroda nikada nije prihvatila ujedinjenje koje je smatrala vjerskom represijom, gospodarskom eksploatacijom, kulturnom nadmoći i stranom vladajućom silom. Usto, tijekom 19. stoljeća pojačao se razdor između katoličkog i protestantskog identiteta u Irskoj. U drugoj polovini stoljeća među katolicima se razvio snažan pokret za irsku samoupravu (*Home Rule*), što su protestanti smatrali prijetnjom svojim interesima zbog čega su nastojali zadržati svoje veze s Unijom. Ujedno su ti suprotni stavovi bili preduvjet za razvoj ekstremizma i stvaranje ekstremističkih i terorističkih organizacija na obje strane. U siječnju 1913. godine formirani su Ulsterski dobrovoljci (*Ulster Volunteer Force-UVF*) kojima je cilj bio oružanim putem onemogućiti uspostavu samouprave. Kao direktan odgovor na nasilje UVF-a deset mjeseci poslije stvoreni su Irski dobrovoljci (*Irish Volunteer*). Njihov je cilj postići političke promjene nasilnim sredstvima. U travnju 1916. godine oni su pokrenuli Uskrsni ustanak (*Easter Rising*) i proglasili Irsku Republiku. Ostvarenje Irske Republike na području cjelokupnog irskog otoka ostao je do danas primarni cilj republikanskih paravojnika. Brutalni britanski odgovor na ustanak dodatno je ojačao republikanski pokret, što Britanci, uvažavajući međunarodne okolnosti, nisu mogli više zanemarivati. Zakon o upravljanju Irskom (*Government of Ireland Act*) iz 1920. godine odredio je podjelu irskog otoka

---

(*Republic of Ireland*) i Sjevernu Irsku (*Northern Ireland*). Do kraja zavšetka te faze 1969. naglasak je bio na odnosu između dvaju novostvorenih državnih entiteta. Treća, suvremena, faza u središtu promatranja ima odnos između dviju zajednica u Sjevernoj Irskoj: protestantske odnosno unionističke/lojalističke većine i katoličke (republikanske, nacionalističke) manjine. Međusobni odnos katolika i protestanata u Sjevernoj Irskoj ne može se promatrati izvan njihovog odnosa spram službenog Londona i Republike Irske.

na dva dijela. Pregovori o podjeli završili su 6. prosinca 1921. godine čime su i stvarno bila stvorena dva entiteta: Sjeverna Irska (*Northern Ireland*) u čiji sastav je ušlo šest od ukupno devet okruga koji su činili povijesni Ulster i koja je ostala u sastavu Ujedinjenog Kraljevstva i neovisna Slobodna Irska Država (*Irish Free State*). Godine 1949. Slobodna Irska Država postala je Republikom Irskom, čime je i prekinula sve veze s Britanijom. Istovremeno, Sjeverna Irska je ostala sastavni dio Ujedinjenog Kraljevstva. No, problem je u činjenici da je u Sjevernoj Irskoj ostala živjeti značajna katolička manjina, tada oko trećine ukupnog stanovništva. U narednih pedeset godina Sjevernom Irskom su apsolutno dominirali unionisti/protestanti. Katolici su bili bitno obespravljani bez gotovo ikakvih prava: političkih, prava na zapošljavanje, prava na stan itd. Dugogodišnja diskriminacija i podjarmljivanje katoličkog stanovništva od strane sjevernoirskih vlasti osnovni je povod početka suvremenog sjevernoirskog sukoba ("*Nevolja/Troubles*") u ljeto 1969. godine. Pored sjevernoirskih vlasti odgovornost za takav odnos spram katolika snosi i vlada u Londonu. Smatrajući irski problem nakon podjele otoka riješenim, vlada u Londonu nije posvećivala dostatnu pažnju pitanjima Sjeverne Irske. Upravo je to omogućilo sjevernoirskim vlastima provođenje diskriminacijske politike spram katolika koja je izazvala njihov odgovor krajem 1960-ih godina. Katolički zahtjevi za poboljšanjem vlastitog položaja bili su legitimni i utemeljeni. To su bili zahtjevi političkog karaktera i nisu bili usmjereni na uspostavu jedinstvene Irske, već reformu sjevernoirskih institucija i načina upravljanja njome. No, građanski marševi na kojima su ti zahtjevi izražavani pretvorili su se u nasilje koje je ubrzo eskaliralo i na katoličkoj i na protestantskoj strani. Kao odgovor na nasilje, britanska je Vlada u kolovozu 1969. godine u Sjevernu Irsku u "privremenu" misiju uputila vojsku. Vojska je imala zadatak zaustaviti nasilje i razdvojiti zaraćene katolike i protestante. No, niti godinu dana nakon dolaska u Sjevernu Irsku britanska je vojska izmijenila karakter sjevernoirskog sukoba. Njezin je zadatak postao poraziti Irsku republikansku armiju (*Irish Republican Army-IRA*). To je razlog zašto se britanska vojska umjesto prvotno predviđenih nekoliko mjeseci u "privremenoj" misiji nalazi do danas. Tri godine kasnije, točnije u ožujku 1972. godine, britanska je Vlada ukinula sjevernoirske institucije vlasti i uvela izravnu upravu (*Direct Rule*), čime je Vlada u Londonu preuzela direktnu odgovornost za ukupne događaje u Sjevernoj Irskoj. Takva situacija, unatoč odredbama Sporazuma potpisanog na Veliki petak 1998. godine (*Good Friday Agreement*) koji predviđa vraćanje sjevernoirske samouprave pod kontrolom vlada u Londonu i Dublinu, u stvarnosti je ostala nepromijenjena do današnjeg dana.

Složenost suvremenog sjevernoirskog problema očituje se u nekoliko elemenata. Prije svega, to je pitanje konačnog političkog okvira Sjeverne Irske. Protestantska većina želi očuvati postojeći ustavno-pravni status Sjeverne Irske koja je sastavni dio Ujedinjenog Kraljevstva (unionisti) kojem protestanti izražavaju svoju privrženost (lojalisti). S druge strane, katolička manjina se zalaže za stvaranje irske nacionalne države (nacionalisti) odnosno "Irske Republike" (republikanci) na području cijelog irskog otoka. Također, dio sjevernoirske populacije zastupa teze o potrebi stvaranja neovisne sjevernoirske države. Osim na političkom planu, složenost problema očituje se i na nizu drugih područja: dugogodišnja diskriminacija katolika u pogledu socijalnih

i ekonomskih pitanja, posebno pitanja stanovanja i upošljavanja, različitosti po pitanju identiteta, religijske različitosti, različiti pogledi u svezi sa sigurnosnim pitanjima, kulturne razlike itd. Rješavanje svakog od ovih pitanja bitno određuje rješenje ukupnog irskog problema (White, 1991; Hughes, 1994; Amagh, 1995; Kennedy-Pipe, 1997; Jackson, 2000; Foster, 1988).

NASTANAK I RAZVOJ REPUBLIKANSKOG POKRETA

Irski republikanski pokret od trenutka nastanka sredinom 19. stoljeća ima jedan cilj: oslobođenje od britanske vladavine i uspostava neovisne irske republike. Početkom 20. stoljeća stvorene su političke i oružane organizacije republikanaca koje su do današnjeg dana usmjerene na ostvarenje tog cilja. Upravo iz tog razloga, ta su dva krila republikanskog pokreta, Sinn Feinn (političko krilo) i Irska republikanska armija - IRA (oružano krilo) od svojeg nastanka jedni od središnjih subjekata (sjeverno)irske političke scene. Godine 1907. dublinski novinar Arthur Griffith osnovao je političku stranku Sinn Fein (*Ourselves Alone/We Alone/Our Own Thing* - Mi sami/Naša stvar). Šest godina kasnije formirana je organizacija pod nazivom Irski dobrovoljci (*Irish Volunteer Force*) na čijim je temeljima 1919. godine definitivno nastala Irska republikanska armija (*Irish Republican Army /Oglaigh na hEireann*).

Za potpuno shvaćanje odnosa između vojnog i političkog krila republikanskog pokreta potrebno je krenuti od trenutka njihovog nastanka. Od trenutka svojeg formiranja IRA je posvećena uspostavi jedinstvene irske države posredstvom nasilja. S druge strane, stvaranje neovisne Irske Republike nije bio izvorni cilj Sinn Feina. Prvih desetak godina Sinn Fein nije predstavljao značajniju političku snagu u Irskoj. U početnom razdoblju stranka nije bila ni republikanska ni revolucionarna. Ustvari, ona je nastala kao pokušaj da se ujedini, u to vrijeme raskolom pogođen, konstitucionalni nacionalizam. Cilj Arthura Griffitha bio je uspostaviti platformu za stvaranje jedinstvenog nacionalnog pokreta i ostvarenje irske autonomije (Maye 1997.). Novopredstavljena nacionalistička politika koja je to trebala ostvariti podrazumijevala je brigu irskog naroda (Mi sami) za irsku državu i život u njoj. Promoviranje nove politike ubrzalo je okupljanje u krovnu organizaciju različitih nacionalističkih stajališta. Nova organizacija kao i politika u rujnu 1907. godine jednostavno je nazvana Sinn Fein. Uskrсни ustanak iz 1916. godine tijekom kojeg je proglašena Irska Republika znatno je utjecao na Sinn Fein. Iako nije imao nikakve veze s ustankom, Sinn Fein je neposredno nakon njega postao političko središte za izražavanje protesta protiv britanske vladavine u Irskoj. Iskoristivši emotivnu atmosferu uzrokovanu brutalnošću kojom je britanska Vlada ugušila Uskrсни ustanak 1916. godine, Sinn Fein je na izborima održanim sljedeće godine zadobio potporu katoličke populacije. U listopadu iste godine Sinn Fein je prihvatio republikansku platformu, koja je kao glavni cilj stranke odredila stvaranje slobodne i jedinstvene Irske Republike. Takvo pozicioniranje Sinn Feina potvrdilo je njegovu popularnost na općim izborima održanim u prosincu 1918. godine. Od tog trenutka Sinn Fein predstavlja značajnu političku snagu bez koje nije moguće riješiti gotovo niti jedan irski problem.

Prijelomna točka zbližavanja IRA-e i Sinn Feina bio je Uskrсни ustanak. No, to nije ujedno značilo i brisanje granica koje određuju posebnosti između njih. Također, to nije imalo nikakvog utjecaja na hijerarhijsko pozicioniranje i određivanje reda važnosti između vojnog i političkog krila republikanskog pokreta. Povijesno promatrano, od trenutka formiranja do današnjih dana, IRA je unutar republikanskog pokreta imala potpuno dominantnu poziciju. Osnovni razlog koji je odredio takav odnos bila je uloga IRA-e u Uskrsnom ustanku tijekom kojeg je proglašena "Republika" koja je izvorište svim kasnijim republikanskim nastojanjima.

Iako republikanski pokret ima jedan jedinstveni cilj ne može se kazati da je to monolitan pokret. Sasvim suprotno. Povijesno promatrano ne samo da se uočavaju bitne razlike između vojnog i političkog krila, već je i unutar svakog od njih u nekoliko navrata dolazilo do unutarnjih raskola. Dva su osnovna razloga zbog kojih su se raskoli događali: pitanje sredstava (politička ili vojna) koja će se koristiti za ostvarenje cilja te trenutak kada će koje od tih sredstava biti dominantno u uporabi.²

Bez obzira na dominantnu poziciju IRA-e spram Sinn Feina, analiza procesa razvoja republikanskog pokreta upućuje na zaključak o postojanju snažnog međusobnog utjecaja njegovih dvaju dijelova. Ti se međusobni utjecaji u konačnici moraju promatrati na dvije razine: "politizacija" IRA-e i "militarizacija" Sinn Feina. Međusobni utjecaji koji su rezultirali "politizacijom" IRA-e (tj. 'Privremene'/*Provisional* IRA-e koja je nastala 1969.) i "militarizacijom" Sinn Feina, početkom osamdesetih godina prošlog stoljeća doveli su do spajanja ta dva fenomena.

TRANSFORMACIJA REPUBLIKANACA

Svaki od lomova koji je zadesio republikanski pokret predstavljao je njegovu svojevrsnu transformaciju. No, stvarna transformacija republikanaca koja podrazumijeva promjene strateškog djelovanja u rasponu od dominantne uporabe oružanog, vojnog odnosno nasilnog djelovanja, preko kombiniranog vojno-političkog djelovanja do odricanja od nasilja i posvećenosti isključivo uporabi političkih sredstava, datira s početka 1980-ih godina. Godine 1981. republikanci su promijenili filozofiju i strategiju djelovanja. Napustili su dotadašnju političku (federalnu) orijentaciju, "Politiku nove

² Primjerice, raskol unutar IRA-e koji je rezultirao nastankom 'Privremene' IRA-e (*Provisional Irish Republican Army* - PIRA) 1969. se dogodio zbog toga što se PIRA zalagala za nasilnu borbu, dok je 'Službena' IRA (*Official Irish Republican Army* - OIRA) preferirala političku borbu. Petnaestak godina poslije, točnije 1981. i 1986. PIRA, koja se ranije zalagala za nasilje, odrekla se isključivo vojne strategije te u konačnici 1998. potpisala mirovni sporazum. To je ponovno izazvalo raskol unutar republikanskog paravojnog pokreta i 1991. dovelo do formiranja 'Kontinuirane' Irske republikanske armije/IRA 'Kontinuiteta' (*Continuity Irish Republican Army* - CIRA) i kasnije (1998.) 'Prave' Irske republikanske armije (*Real Irish Republican Army* - RIRA). Imajući to na umu, utemeljeno se postavlja pitanje jesu li CIRA i RIRA jedine na liniji izvornih republikanskih tradicija - uspostave jedinstvene irske države posredstvom nasilja? S druge strane, lomovi unutar Sinn Feina rezultirali su time da je većina glavnih političkih stranaka u Republici Irskoj nastala i razvila se nakon podjela u Sinn Feinu pri čemu je ime Sinn Fein u većini slučajeva zadržavala manjinska frakcija.

Irske" (*New Ireland Policy - Eire Nua*).³ Republikanci su na godišnjoj skupštini Sinn Feina (*Ard Fheis*) održanoj početkom 1981. godine promijenili dotadašnju politiku, napustivši isključivo vojna djelovanja kao sredstvo za ostvarenje cilja. Prihvativši politiku "dugog puta" (*The Long Way*) republikanci su 1981. godine odbacili federalizam te kao novi cilj postavili formiranje unitarne države. Također, djelomično je u odnosu na lokalne izbore odbačena do tada važeća "apstinencijska politika"⁴. Nova republikanska politika "dugog puta", sažeta pod geslom "glasom i metkom" (*By Ballot and By Bullet*) podrazumijevala je njihovu istovremenu institucionalnu političku, kao i oružanu borbu. Napuštanje isključivo vojne strategije zauzvrat je direktno, definitivno dovelo do razvoja Sinn Feina kao političkog krila PIRA-e, koja pokušava koristiti politički sustav radi unapređivanja i ostvarenja ciljeva republikanizma. U novim uvjetima stvorena je određena ravnoteža na relaciji PIRA - Sinn Fein. To je značilo da je Sinn Fein dostigao razinu važnosti i značaja kakav ima PIRA. Time je Sinn Fein sebi priskrbio mogućnost samostalnog djelovanja, iako još uvijek priznaje vrhovnu vlast Vojnog vijeća PIRA-e, kao njezinog najvišeg tijela. U konačnici republikanski je pokret time stvorio bazu za pridobijanje šire podrške istovremeno zadržavajući "militariziranu/revolucionarnu" prirodu pokreta i izbjegavajući njegovo klizanje prema "konstitucionalizmu", a time i vjerojatni raspad vojnog dijela pokreta.

Napuštanje isključivo vojne strategije bilo je rezultat promišljanja novog čelništva Sinn Feina predvođenog Gerardom 'Gerryjem' Adamsom koje je naglašavalo potrebu političkog djelovanja kako ne bi došlo od marginalizacije Sinn Feina u Republici Irskoj i time onemogućavanja republikanskog djelovanja na sveirskoj osnovi. (Patterson 1997.: 187). No, presudni razlog koji je utjecao na promjenu republikanske filozofije bio je taj što je vodstvo shvatilo da se pobjeda nad britanskom vojskom neće brzo postići. Promjena filozofije nije značila i istovremeni ulazak republikanaca u političku borbu. Štrajk glađu (Beresford 1987.) republikanskih zatvorenika u zatvoru Maze/Long Kesh 1980.-1981. godine i njegove tragične posljedice bili su katalizator koji je republikance bitno preusmjerio prema političkom djelovanju. Tragične posljedice štrajka glađu koji je usmrtio deset zatvorenika dovele su do internacionalizacije sukoba, učvrstili republikanski/katolički otpor prema britanskoj Vladi te definitivno promijenili tokove na sjevernoirskoj političkoj sceni. Naime, masovne protuvladine demonstracije zbog britanskog ponašanja prema štrajkašima i masovna mobilizacija stanovništva bila je uvod u širu potporu političkom djelovanju republikanaca (O'Malley 1983.: 272-274). Članovi PIRA-e su unutar katoličke zajednice nakon štrajkova glađu zadobili status "boraca za slobodu". Paralelno s međunarodnom osudom britanske Vlade i pritiskom za mirnim (političkim) rješenjem sjevernoirskog sukoba Sinn Fein je izveo svoj politički proboj. To se dogodilo kada je predvodnik štrajka glađu Bobby Sands četrdesetog dana njegovog trajanja izabran za zastupnika

³ Politika nove Irske definirana je 1971., a ta je strategijska orijentacija podrazumijevala i stvaranje federalne Irske države sastavljene od četiri jedinice u okvirima povijesnih provincija Leinstera, Munstera, Connachta te Ulstera sa svih devet okruga.

⁴ Apstinencionizam je politika koja podrazumijeva političku aktivnost i sudjelovanje na izborima, ali ne i zauzimanje mjesta u parlamentima Irske i Velike Britanije, a kasnije i Sjeverne Irske.

u britanski Westminster za izbornu jedinicu Femanagha i Južnog Tyronea.⁵ Nakon smrti Bobbyja Sandsa, Sinn Fein je zadržao zastupničko mjesto i, očigledno koristeći trenutak štrajkova glada, izborio 10,1 posto glasova na izborima za sjevernoirsku skupštinu (*Assembly*) 1982. godine (*Political party support in Northern Ireland*, CAIN).

Daljnji korak u transformaciji republikanaca dogodio se 1986. godine. Kako bi se naglasio sveirski kontekst djelovanja republikanaca, njihovo je čelništvo odbacilo apstinencijsku politiku te je odlučilo sudjelovati na izborima u Republici Irskoj, državi koju su od trenutka osnivanja smatrali nezakonitom odnosno preprekom na putu ostvarenja konačnog cilja - jedinstvene Irske (Adams 1995.). Republikansko vodstvo bilo je svjesno da zbog izražene podrške Anglo-irskom sporazumu potpisanom godinu dana prije stanovništvo Republike Irske nije bilo sklono njihovom stavu o nezakonitosti njihove države. No, istovremeno znajući da bi promjena tradicionalnog republikanskog stava spram Republike Irske mogla ugroziti jedinstvo pokreta i frustrirati tvrdolinijaše, republikansko je vodstvo tvrdilo da odbacivanje apstencionizma ne znači "stvarno priznanje" Republike Irske, već da je to dio izborne strategije. Uključenje Sinn Feina u političku borbu u Republici Irskoj bilo je neophodno jer je sve ostalo moglo značiti izolaciju i ograničenost republikanaca samo na Sjevernu Irsku. Napuštanje apstencionizma, kao jednog od bitnih elemenata tradicionalnog republikanizma, bio je akt prilagodbe republikanaca realnim političkim uvjetima. Republikanci su vjerovali da je to instrument koji će im u novim političkim uvjetima omogućiti postizanje nacionalne neovisnosti na cjelokupnom irskom otoku (Adams 1986.: 167). Analiza republikanske odluke o napuštanju apstinencijske politike i formiranju nove strategije koja je uključivala istovremeno korištenje vojnih i političkih sredstava ukazuje na određene proturječnosti. Naime, vojna kampanja bila je sredstvo za slom upravo onih političkih institucija u kojima su republikanci tražili zastupljenost. Drugim riječima, Sinn Fein je preuzeo odgovornost za preoblikovanje istog onog političkog sustava koji je vojni dio republikanskog pokreta nastojao uništiti.

Krajem 1980-ih u Sjevernoj Irskoj je vladala pat-pozicija. S jedne strane, PIRA je postala svjesna da ne može ostvariti svoj cilj isključivo uporabom nasilja, dok je s druge strane britanska Vlada priznala⁶ da ne može pobijediti republikance, iako to nije podrazumijevalo promjenu načela niza vlada Ujedinjenog Kraljevstva prema kojem nema kapitulacije pred "terorističkim nasiljem" (Kennedy-Pipe 2000.: 33). U tim okvirima u Sjevernoj Irskoj je početkom 1990-ih započeo mirovni proces⁷ koji traje

⁵ Na općim izborima održanim u lipnju 1981. druga dvojica štrajkaša glada, Kieran Doherty i Paddy Agnew izabrani su za zastupnike u Parlamentu Republike Irske.

⁶ Četiri mjeseca nakon preuzimanja dužnosti državnog tajnika za Sjevernu Irsku 24. srpnja 1989., Peter Brooke je priznao da se PIRA-u ne može vojno poraziti. Vlada Ujedinjenog Kraljevstva je bila svjesna organizacijskih i funkcionalnih sposobnosti PIRA-e, kao i činjenice da PIRA uživa podršku značajnog dijela katoličke populacije u oba dijela irskog otoka i pojedinih (prvenstveno američkih) inozemnih krugova. To je PIRA-i osiguravalo stalne dotoke materijalnih i financijskih sredstava, kao i novih kadrova. U konačnici, sposobnost PIRA-e ogleda se u činjenici da snosi odgovornost za smrt preko 2.000 osoba u sjevernoirskom sukobu od čega su nešto preko 1.000 osoba pripadnici britanskih snaga sigurnosti.

⁷ Pojedini autori smatraju da je primjena pojma "mirovni proces" na sjevernoirsku situaciju na određeni način kontroverzna. Za njih je upitno je li sjevernoirski mirovni proces izravni pokušaj rješavanja sukoba ili pokušaj stvaranja atmosfere nenasilja? Prema njima, i sam pojam mira u

do danas. Preispitivanje učinaka strategije "glasom i metkom" dovelo je PIRA-u i Sinn Fein 1988. godine do ulaska u "pan-nacionalistički" savez sa Socijaldemokratskom i laburističkom strankom (*Social Democratic and Labour Party* - SDLP), kao drugom jakom strankom sjevernoirskih katolika i irskom Vladom (Tonge 2003.). Shvaćajući da je nasilje sve više dio problema, a ne instrument za rješenje sukoba (Rayan 1994.: 14), republikanci su se približili konstitucionalnim nacionalistima (SDLP) što je utjecalo ne samo na ukupnu buduću politiku nacionalista, već i na cjelokupan irski problem. Prva serija razgovora između Gerrya Adamsa i lidera SDLP-a Johna Humea (koji će kasnije postati poznati kao "Hume-Adamsova inicijativa") trajala je od ožujka do rujna 1988. godine. Završetak razgovora 5. rujna 1988. godine rezultirao je nizom načelnih zajedničkih zaključaka. Sinn Fein i SDLP su se suglasili da irski narod, određen kao narod koji živi na teritoriju cijelog irskog otoka, ima pravo na samodređenje (*self-determination*). Suglasnost su postigli i u pogledu potrebe britanskog prihvatanja politike za uspostavu jedinstvene Irske, iako je SDLP odbio zajedničku akciju sa Sinn Feinom radi ostvarenja tog cilja (O'Brien 1995.: 173-176; Loughin 1998.: 109-112). Uključenje Republike Irske u razgovore, novi stav Vlade Ujedinjenog Kraljevstva iz studenoga 1990. godine prema kojem britanska Vlada nema sebičnih interesa u Sjevernoj Irskoj, već je njezin cilj osigurati demokratski razgovor i slobodan demokratski izbor (Taylor 2000: 215), predstavljali su daljnji pritisak na republikance da se odreknu nasilja. Takav britanski stav bio je bitno različit u odnosu na stavove ranije Vlade Margaret Thatcher koja je Sjevernu Irsku bezuvjetno smatrala dijelom Ujedinjenog Kraljevstva (Bew; Patterson; Teague 1997.: 52). U veljači 1992. godine Sinn Fein je nakon jedne unutarnje debate o budućoj strategiji objavio mirovnu inicijativu (O'Brien 1995.: 357-361) pod nazivom "K trajnom miru u Irskoj" (*Towards A Lasting Peace In Ireland*). Riječ je o dokumentu u kojem je predstavljena nova strategija Sinn Feina koja je više bila okrenuta političkoj realnosti nego tradicionalnom republikanizmu. U dokumentu se donekle odstupilo od tradicionalnog republikanizma u pogledu irskog ujedinjenja. Prihvaćeno je da za takvo nešto u tom trenutku nije bilo značajnijih sastavnica. Irski parlament *Dáil* više nije smatran institucijom koja nelegalno predstavlja britansku vladu u Republici Irskoj. Traženje svojevrsnog vodstva Republike Irske radi ostvarenja republikanskih ciljeva ukazalo je na bitnu transformaciju republikanskih stavova. Republikanci su, također, bili spremni prihvatiti privremeno uređenje Sjeverne Irske, ali su i dalje ostali odani svojim nastojanjima da se ujedini Irska. Sinn Fein je po prvi put prihvatio argument da je za samoodređenje irskog naroda potrebna i suglasnost (dakle i protestanata/unionista) sjevernoirskog

---

okviru rasprave o "mirovnom procesu" ima dva značenja odnosno on u sebi sadrži dvije ideje: nepostojanje sukoba; mir kao rezultat procesa odnosno shvaćanje procesa kao instrumenta koji bi trebao dovesti do mira. Shvaćajući sjevernoirski mirovni proces više kao instrument za upravljanje sukobom nego njegovo rješavanje, oni ističu da bi se na najnovije sjevernoirske događaje mogao primijeniti i pojam pacifikacije (lat. uspostavljanje mira) koji, također, ima dva značenja: a) zadržavanje nasilnih organizacija u stanju neefikasnosti i nesposobnosti za provođenje nasilja tj. pokušaj eliminiranja sposobnosti terorističkih organizacija za nastavak provođenja nasilja te b) provođenje politike pacifizma (lat. mirotvorstvo) koja podrazumijeva razvijanje manje konfrontacijske političke kulture. Vidi: Gilligan; Tonge, (ur.), 1997., posebno članak Chrisa Gilligana "Peace or pacification process? A brief critique of the peace process."

stanovništva. Oružane akcije sada su opisane kao zadnja opcija kojoj bi se pribjegli. Stajališta republikanaca potvrđena su i u dokumentu koji je kao rezultat razgovora Sinn Feina i SDLP-a uz znanje Vlade Republike Irske, u rujnu 1993. objavljen kao Hume/Adamsov dokument ("Irska mirovna inicijativa"- *Irish Peace Initiative*) i u kojem je izražena nada da bi PIRA mogla završiti svoj nasilni pohod u zamjenu za neku vrst britanske potpore ujedinjenju. Formiranje svenacionalističkog bloka, koji je po prvi put od podjele otoka uključivao zajednički nastup konstitucionalnog i militantnog nacionalizma i uvlačenje Sinn Feina u politički proces, predstavljali su izazov unionistima i Vladi Ujedinjenog Kraljevstva. Britanski odgovor na Hume/Adamsov prijedlog stigao je u studenom iste godine u obliku anglo-irske inicijative poznate kao Deklaracija iz Downing Streeta odnosno Zajednička deklaracija (*Joint Declaration*). Deklaracija je ustvari izjava koja je sadržavala osnovna načela vezana za budućnost Sjeverne Irske. Prema njezinu sadržaju, bilo kakve konstitucionalne promjene u pogledu Sjeverne Irske moguće su jedino uz suglasnost većine njezinog pučanstva. Britanska se Vlada suglasila da Deklaracija predstavlja mogućnost za obje Irske da slobodno, putem sporazuma, uspostave ujedinjenu Irsku ukoliko to žele. Deklaracija je, također, podrazumijevala da u budućim pregovorima o Sjevernoj Irskoj mogu sudjelovati samo demokratski izabrane političke stranke koje su se obvezale da će do rješenja dolaziti isključivo mirnim putem. Time je, uz uvjet odustajanja od nasilja, i Sinn Feinu omogućeno uključivanje u mirovni proces. Reakcija republikanaca na Deklaraciju bila je izrazito negativna (Rowan, 1995.). Prema njihovu shvaćanju, Deklaracija nije davala nikakve ustupke na zahtjev za povlačenje Britanaca dok je istovremeno "pristanak" na mirno rješavanje problema postao najvažnije načelo. Nezadovoljstvo Deklaracijom republikance je dovelo u nezgodan položaj. Možebitno njezino odbijanje bilo je rizično budući da bi taj akt izolirao republikanski pokret i udaljio ga iz nacionalističkog bloka i konsenzusa koji je u njemu postignut. Također, čelništvo Sinn Feina nije željelo ni da se republikanski pokret okarakterizira kao protivnika mira. S druge strane, bezuvjetno prihvaćanje Zajedničke deklaracije bilo je za republikance još opasnije. Prihvaćanje Deklaracije podrazumijevalo je odustajanje od oružane borbe. Prema republikanskom shvaćanju to bi značilo i predaju PIRA-e i što je još gore, prijetilo je novim raskolom u pokretu. Stoga je republikansko vodstvo nastojalo pronaći način kako da ostane u okviru mirovnog procesa, ali i da sačuva jedinstvo pokreta. Vojno vijeće PIRA-e i Sinn Fein prvotno su zauzeli neutralan stav te su odlučili da neće izravno odbaciti Deklaraciju (Coogan, *The Troubles*, 1995.: 376), No, između Vojnog vijeća i Sinn Feina postojale su razlike u pogledu budućeg djelovanja. Sinn Fein, predvođen Garryjem Adamsom i Martinom McGuinnessom bio je za mir. S druge strane, zbog sumnji u stvarne britanske namjere, vodstvo PIRA-e nije bilo sklono trajnom prekidu vatre. Na izvanrednoj godišnjoj skupštini (*Ard Fheis*) održanoj 24. srpnja 1994. godine u Letterkennyju (Donegal), Sinn Fein je odbacio Deklaraciju. No, daljnji američki pritisci te pritisci irskog premijera usmjerili su republikance k mirnom rješavanju sjevernoirskih problema. U zamjenu za neprihvatanje Zajedničke deklaracije, 31. kolovoza 1994. godine PIRA je uz bitna unutarnja neslaganja (temeljem odluke Vojnog vijeća 5:2) proglasila "potpuni" prekid vatre (Moloney, 2002.: 430-431; O'Brien, 1995.: 323-324).

MIROVNI SPORAZUM

Jednogodišnje razdoblje nakon uspostavljenog prekida vatre od strane republikanskih i unionističkih oružanih organizacija 1994. godine u Sjevernoj Irskoj nije donijelo nikakav napredak. Premijeru Johnu Majoru prvenstveni problem je bio uvjeriti unioniste da se aktivno uključe u mirovni proces. Drugi problem premijeru su predstavljali republikanci. Premijer je inzistirao da PIRA proglaši trajni prekid vatre, pri čemu takvo nešto nije zahtijevao od lojalista. Direktno povezano s tim, još je veći problem predstavljalo pitanje razoružanja. Unatoč protivljenju republikanaca i njihovom nezadovoljstvu rezultatima postignutim u jednogodišnjem primirju, britanska je Vlada uporno inzistirala na prethodnom razoružanju PIRA-e. Time je pitanje razoružanja postalo više političko nego sigurnosno pitanje. Upravo stoga republikanci se i nisu željeli razoružati. Pitanje razoružanja za PIRA-u je pitanje njezinih ciljeva i smisla njezina postojanja, pitanje njezine, gotovo, stogodišnje borbe. Predati oružje za PIRA-u znači predaju, znači poraz. Pritisak američkog predsjednika Billa Clintona (Birney; O'Neill, 1997.; Odgen, 1998.; Hillenbrand, 1998.; Wolf, 2003.) na sve strane u sjevernoirskom sukobu ublažio je britanske stavove. Međunarodno povjerenstvo pod predsjedanjem američkog senatora Georgea Mitchella predložilo je da bi se pregovori uz prihvaćanje nenasilja (tzv. Mitchellova načela/*Mitchell's principles*) trebali održavati usporedno s procesom razoružanja. No, britansko neprihvatanje tog prijedloga PIRA-u je u veljači 1996. godine ponovno vratilo oružju. Paralelno s tim, Sinn Fein je i dalje sudjelovao u političkim procesima. Na izborima za Mirovni forum (*Peace Forum*) održanim 30. svibnja 1996. godine Sinn Fein je osvojio impresivnih 15,5 posto glasova, najviše do tad ikad osvojenih (*Political party support in Northern Ireland*, CAIN). Unatoč takvom uspjehu, Sinn Fein je bio isključen iz sjevernoirskih mirovnih pregovora zbog stalnog odbijanja PIRA-e da ponovno uspostavi prekid vatre. Ponovno proglašenje prekida vatre u srpnju 1997. godine vratilo je republikance u sjevernoirske mirovne pregovore koji su kulminirali povijesnim sporazumom sklopljenim na Veliki petak 10. travnja 1998. godine (*Good Friday Agreement*).

Sporazum potpisan na Veliki petak po svojem karakteru je međunarodni sporazum i zapravo se sastoji od dva sporazuma. Prvi nosi naziv Sporazum postignut u višestranačkim pregovorima (*Agreement Reached in the Multiparty Negotiations*) i predstavlja sporazum između suprotstavljenih grupacija (osam stranaka) u samoj Sjevernoj Irskoj o njezinom unutarnjem ustrojstvu i mogućnostima promjene ustavnog statusa. Drugi su sporazum (*Agreement between the Government of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and the Government of Ireland*) potpisale britanska i irska vlada u svrhu razrade međusobnih obveza i modaliteta primjene Sporazuma postignutog u višestranačkim pregovorima. Sporazumom na Veliki petak, koji se po mjestu potpisivanja naziva i Sporazum iz Stormonta (*Stormont Agreement*), stvorena je nova skupština (*Assembly*) Sjeverne Irske sa 108 zastupnika. Skupština je zamijenila izravnu vladavinu (*Direct Rule*) Sjevernom Irskom koju je od 1972. godine provodila britanska Vlada. Sporazumom je također osnovano i Ministarsko vijeće Sjevera i Juga (*North/South Ministerial Council*) kako bi koordiniralo

politike Republike Irske i Sjeverne Irske, te Britansko-irsko vijeće (*British-Irish Council*) koje omogućava predstavnicima obaju dijelova Irske da se sastaju s predstavnicima britanskih, škotskih i velških zakonodavnih tijela. Također je Sporazum predvidio osnivanje Britansko-irske međuvladine konferencije (*British Irish Intergovernmental Conference*) kao stalnog tijela koje bi na bilateralnoj osnovi promicalo suradnju na svim razinama i raspravljalo o svim pitanjima od zajedničkog interesa. Pored toga, Republika Irska je prema sporazumu imala obvezu dopuniti svoj Ustav te odustati od teritorijalnih pretenzija prema Sjevernoj Irskoj.⁸ Također, Sporazum predviđa da će odluku o budućem ustavnom položaju Sjeverne Irske slobodno i demokratskim putem donijeti većina tamošnjeg stanovništva, a da takva odluka, uz isto tako izraženu suglasnost stanovništva u Republici Irskoj, može dovesti do ujedinjenja. Sporazum, isto tako, za cilj ima uspostavu miroljubivog i pravednog sjevernoirskog društva, a neke od mjera kojima će se to nastojati ostvariti su: primjena Europske povelje o ljudskim pravima na sjevernoirsko zakonodavstvo, briga vlade u Londonu za gospodarski razvoj i stabilnost Sjeverne Irske, uspostava profesionalne i pravedne policijske organizacije oslobođene svake političke kontrole, oslobađanje zatvorenih članova onih terorističkih organizacija koje odustanu od nasilja i proglaše prekid vatre te razoružanje paravojnih organizacija u razdoblju od dvije godine nakon referendumske potvrde Sporazuma.

Kako je i bilo predviđeno Sporazum je prošao referendumski test 22. svibnja 1998. godine u Sjevernoj Irskoj i u Republici Irskoj. U Sjevernoj Irskoj Sporazum je prihvaćen s odnosom 71,1 naprama 28,9 posto i odazivom od 81 posto registriranih birača. Procjenjuje se da je Sporazum u Sjevernoj Irskoj prihvatilo 95 posto katolika i oko 55 posto protestanata. U Republici Irskoj je Sporazum prihvaćen sa 94,4 posto naprama 5,6 posto, a glasovalo je 56 posto registriranih birača. (*Results of the Referenda in Northern Ireland and Republic of Ireland*). Mjesec dana nakon referenduma, točnije 25. lipnja, održani su izbori za Skupštinu Sjeverne Irske. Prvi put nakon 27 godina sjevernoirsko stanovništvo je biralo vlastitu vlast. Ulsterska unionistička stranka (*Ulster Unionist Party-UUP*) Davida Trimblea osvojila je najviše - 28 mjesta, Demokratska unionistička stranka (*Democratic Unionist Party-DUP*) Iana Paisleya koja je bila protiv sporazuma 27, Socijaldemokratska i laburistička stranka Johna Humea osvojila je 24 mjesta, dok je Sinn Fein osvojio 18 mjesta (*Elections in the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland*).

Sporazum na Veliki petak može se promatarati s različitih stajališta. No, kada se razmatra relacija spram republikanaca temeljna su dva pitanja: prvo, kakav je karakter Sporazuma i zašto je on u konačnici dobio podršku svih aktera (sjeverno)irskog problema i drugo, kakav je utjecaj Sporazuma na republikance? U odgovoru na prvo pitanje bitno je istaknuti da je sadržajno promatrano Sporazum rezultat umjerenog političkog pristupa problemu koji nudi primjeren okvir svim stranama za postizanje ciljeva. Unatoč njihovoj dubokoj podjeli u pogledu podrške Sporazumu (Murray, 2000.), unionistima/lojalistima Sporazum nudi mogućnost da Sjeverna Irska

⁸ Odluku o promjeni Ustava i odustajanju od teritorijalnih pretenzija Vlada Republike Irske je donijela u prosincu 1999. godine.

ostane sastavni dio Ujedinjenog Kraljevstva sve dok to želi većina sjevernoirskog stanovništva. To je cilj za koji su unionistički lideri vodili političku borbu, a lojalističke terorističke organizacije ubijale. No, Sporazum također predstavlja priznanje da unionisti ostvarenje svoje povezanosti s Britanijom ne mogu nasilno nametnuti već postići samo pregovorima. Prihvativši obvezu o promjeni ustavnih odredbi o teritorijalnim pretenzijama spram Sjeverne Irske, Sporazumom je Vlada Republike Irske priznala Sjevernoj Irskoj pravo na postojanje. Dodatno osiguranje unije s Velikom Britanijom za unioniste predstavlja i činjenica da je PIRA Sporazumom prihvatila podjelu. Iako nacionalistički ideal stvaranja jedinstvene irske države nije napušten, ostaje činjenica da su Sporazumom i irska Vlada i Sinn Fein i PIRA svoju političku filozofiju i praksu prilagodili stvarnosti odnosno postojanju Sjeverne Irske. Istovremeno, Sporazumom su unionisti priznali da odustaju od modela "vlдавине većine" kakav je u Sjevernoj Irskoj postojao od 1921. do 1972. godine. Britanska je Vlada, pak, prihvaćajući Sporazum redefinirala svoju ulogu suverene vlasti u Sjevernoj Irskoj određenu još Zakonom o upravljanju Irskom (*Govrenment Ireland Act*) iz 1920. godine. "Britansko-irskim sporazmom" od 2. prosinca 1999. godine prihvaćeno je buduće određenje statusa u skladu sa željama većine stanovništva kako je to odredio Sporazum na Veliki petak. Za republikance (nacionaliste) Sporazum, pored toga što nudi bolji položaj katolicima u Sjevernoj Irskoj, institucionalizacijom "irske dimenzije" predstavlja prvi korak na putu stvaranja jedinstvene Irske. Sporazum je također postavio sasvim drugačiji model vlasti u Sjevernoj Irskoj od onog na razini Ujedinjenog Kraljevstva (Elliot; Flackes 1999.). Na unutarnjoj razini ustanovljen je konsocijativni model (Lijphart, 1982.) koji podrazumijeva podjelu vlasti između katolika i protestanata. Na vanjskoj razini prema Republici Irskoj postoje određeni konfederalni aspekti (Ministarsko vijeće Sjevera i Juga, Britansko-irska međuvladina konferencija), dok su prema Ujedinjenom Kraljevstvu definirani određeni federalni aspekti (Sjeverna Irska je dio Ujedinjenog Kraljevstva pod jurisdikcijom središnje vlasti u Londonu, Britansko-irsko vijeće).

Sporazum na Veliki petak ostvario je bitan utjecaj na republikance. Prije svega, oni taj Sporazum shvaćaju kao temelj za napredak u ostvarenju konačnog cilja, kao prijelaznu fazu na putu ostvarenja jedinstvene Irske (English 2003.: 300). Njegova odredba koja predviđa da će odluku o budućem ustavnom položaju Sjeverne Irske slobodno i demokratskim putem donijeti većina tamošnjeg stanovništva, pri čemu takva odluka, uz isto tako izraženu suglasnost stanovništva u Republici Irskoj, može dovesti do ujedinjenja temelj je na kojem je bazirano shvaćanje republikanaca. No, jednako je važno da je Sporazum na Veliki petak republikance s oružanog nasilja definitivno preusmjerio u konstitucionalne političke tokove (Krings 2006.).

SUVREMENI SJEVERNOIRSKI PROCESI

Suvremenu sjevernoirsku političku scenu karakteriziraju dva bitna obilježja. Prije svega to je nemogućnost provedbe Sporazuma na Veliki petak te neuspostavljanje institucija vlasti u Sjevernoj Irskoj, što znači da Vlada u Londonu još uvijek, osam godina nakon donošenja Sporazuma, Sjevernom Irskom upravlja izravno iz Londona, unatoč odredbama Sporazuma koje predviđaju prijenos vlasti na sjevernoirske institucije. Drugo, međunarodne okolnosti i suvremeni događaji u međunarodnom okruženju imaju bitan utjecaj na sjevernoirske procese i njihove aktere.

Gotovo dvadeset mjeseci od potpisivanja Sporazuma na Veliki petak je predstavljao "mrtvo slovo na papiru". Kao središnji problem ponovno se pojavilo pitanje razoružanja. Odredbe o razoružanju bez kojih Sporazum vjerojatno ne bi niti bio postignut tako su postale i njegova najveća prijetnja.⁹ Unionistički čelnik David Trimble operacionalizaciju sporazuma je uvjetovao prethodnim razoružanjem PIRA-e. Tijekom 1998. godine PIRA je u tri navrata izjavila da se ne namjerava razoružati. Lojalisti su stoga odlučili da dok god prijete opasnost njihovoj zajednici ni oni neće predati svoje oružje. Daljnji pritisci SAD-a tijekom studenoga 1999. godine ponovno su suprotstavljene strane doveli za pregovarački stol. Pritisak je rezultirao formiranjem prve koalicijske vlade Sjeverne Irske 1. prosinca iste godine. Novu Vladu čine i katolici i protestanti, dok su ministarski položaji podijeljeni sukladno izbornim rezultatima između četiri najjače stranke. Premijeru Davidu Trimbleu kao zamjenik je imenovan Seamus Mallon iz SDLP-a, dok je Sinn Fein dobio dva ministarska mjesta (Martin McGuinness-prosvjeta i Bairbre De Brun-zdravstvo). Činom formiranja prve koalicijske Vlade Sjeverne Irske prestala je 27-godišnja izravna vladavina Londona tim područjem, čime je Sjeverna Irska stekla određeni stupanj autonomije odnosno samouprave. To zasigurno predstavlja odlučan korak naprijed na putu rješavanja nadasve zamršenog i teškog "irskog pitanja".

Nakon samo 72 dana njezinog postojanja (12. veljače 2000.) državni tajnik za Sjevernu Irsku Peter Mandelson suspendirao je novouspostavljenu Vladu. Problem je i dalje bilo razoružanje PIRA-e. Dva izvješća (*Report of the Independent International Commission on Decommissioning*) kanadskog generala Johna de Chastelaina (31. siječnja i 11. veljače) nisu pokazivala nikakve naznake da je PIRA bila spremna na razoružanje. Za republikance je suspenzija, prema Sporazumu na Veliki petak, bila protuzakonit čin. Takvu odluku nije prihvatio ni južnoirski premijer Bertie Ahern. Ipak, nešto prije istjecanja dvogodišnjeg roka za razoružanje, republikanci su, nakon mukotrpnih sedmodnevnih pregovora s britanskom i irskom vladom, pod snažnim

⁹ Potrebno je istaknuti da Sporazum neodređeno definira pitanje razoružanja. Ono nije regulirano kao obveza niti postoji jasno određena veza između razoružanja i učešća u izvršnoj i zakonodavnoj vlasti političkih krila paravojnih organizacija. To je zato jer za takve odredbe nije postojala podrška paravojnih organizacija, prije svega PIRA-e, a ipak ih je bilo neophodno regulirati radi samog smisla i srži Sporazuma. Prema odredbama Sporazuma predviđeno je da će sve strane iskoristiti svoj utjecaj da se u roku od dvije godine razoružaju sve paravojne organizacije (Section 7, *Decommissioning*). Također je dogovoreno da će svi oni koji aktivno sudjeluju u mirovnom procesu koristiti demokratska i nenasilna sredstva, a da će u slučaju uporabe nasilnih biti isključeni iz tog procesa.

domaćim i međunarodnim pritiskom, u uvjetima u kojima su unionisti odbijali povratak u sjevernoirsku Vladu dok se PIRA ne razoruža, ponudili prijedlog za rješenje problema. Republikansko je čelništvo 6. svibnja 2000. godine izjavilo da je pod nadzorom međunarodnog povjerenstva spremno svoje arsenale oružja "potpuno i provjerljivo staviti izvan uporabe" (*The Economist*, 13.5.2000.). Republikanska ponuda predstavljala je kreativnu redefiniciju pitanja razoružanja kako bi se izbjeglo uništenje i predaja arsenala oružja. Ipak, to je bilo dovoljno za ponovno oživljavanje nade u nastavak funkcioniranja Vlade i održavanja mira u Sjevernoj Irskoj. Šesnaest dana poslije Vlada u Londonu je objavila da će povući odluku o suspenziji. Sjevernoirska Vlada ponovno je počela funkcionirati krajem svibnja 2000. godine. Kao novi rok za razoružanje PIRA-e određen je lipanj 2001. godine. No, u jednogodišnjem razdoblju ništa se nije dogodilo. Međunarodno povjerenstvo za razoružanje (*Independent International Commission on Decommissioning-IICD*) je u svom izvješću zaključilo da se paravojne skupine nisu počele razoružavati (*Report of the Independent International Commission on Decommissioning (IICD)*, 30.6.2001.). U znak protesta zbog odbijanja PIRA-e da se razoruža, sjevernoirski premijer David Trimble podnio je 1. srpnja 2001. godine ostavku. Suočeni s novonastalom situacijom, britanski i irski premijeri Tony Blair i Bertie Ahern ponudili su paket mjera za razrješenje spora. PIRA je bila obvezna prihvatiti uništenje jednog svojeg skladišta oružja, a zauzvrat bi se prihvatili njezini zahtjevi glede implementacije Sporazuma na Veliki petak (reforma Kraljevskog ulsterskog redarstva /*Royal Ulster Constabulary-RUC*/ i njegovo preimenovanje u Policijske snage Sjeverne Irske). Međunarodno povjerenstvo za razoružanje u svojem izvješću (*Statement by the Independent International Commission on Decommissioning (IICD)*, 6.8.2001.) početkom kolovoza 2001. godine navelo je da su republikanski paravojnici prihvatili svoje oružje staviti izvan uporabe. Ni ovaj put nije bilo ni riječi o terminu početka tog procesa. Za Ulstersku unionističku stranku sama izjava nije bila dovoljna. Unionisti su tražili konkretne poteze bez kojih se nisu željeli vratiti u Vladu. Stoga službeni London nije imao drugog izbora osim ponovno suspendirati sjevernoirsku skupštinu 12. kolovoza 2001. godine. Tri godine očekivana "povijesna ponuda" PIRA-e bila je kratkog daha. Tjedan dana poslije PIRA je povukla ponudu o razoružanju. Pozadina takvog poteza bilo je uhićenje trojice članova PIRA-e u Kolumbiji pod optužbom da su potpomagali tamošnju gerilsku skupinu - Revolucionarne snage Kolumbije (*Revolutionary Armed Forces of Colombia - FARC*). Uhićenje njezinih članova u Bogoti bilo je težak udarac za PIRA-u. U takvim uvjetima pregovaračke pozicije republikanaca bile su oslabljene. Uhićenje je potvrdilo unionističke sumnje u vjerodostojnost namjera PIRA-e te pobudilo sumnje u moguću primjenu taktike zavaravanja - s jedne strane uništenje postojećeg arsenala oružja pred očima javnosti, a s druge pribavljanje novog oružja u Kolumbiji. To je značilo i daljnji zastoj u mirovnom procesu. Sjevernoirska skupština ponovno je, po treći put, suspendirana krajem rujna. Tragični napad na SAD 11. rujna 2001. godine neminovno je utjecao i na sjevernoirske procese. Administracija predsjednika Georgea Busha odlučno posvećena "ratu protiv terorizma" oštro je reagirala na republikanske aktivnosti u Kolumbiji. Time je "amerikanizacija" rata protiv terora (Kennedy-Pipe 2003.) došla do izražaja i u sjevernoirskom procesu. Oštro upozorenje specijalnog

predstavnik američkog predsjednika za Sjevernu Irsku, Richarda Haasa bilo je povod čelniku Sinn Feina Gerryju Adamsu da uputi poziv PIRA-i da se razoruža (*The Observer*, 28.10.2001.; *Irish News*, 24.10.2001.; *Krings*, 29.4.2006.) što je sjevernoirski mirovni proces spasilo od potpunog kolapsa. U tim okolnostima republikanci su 23. listopada 2001. godine izvršili čin bez presedana u svojoj povijesti, prvi akt razoružanja. Dva tjedna kasnije, točnije 6. studenoga 2001. godine David Trimble ponovno je izabran za premijera, istovremeno kada su u PIRA-inim skladištima zacementirane prve količine oružja. Time je sjevernoirski mirovni proces nastavljen, ali njegov najvažniji dio - pitanje razoružanja terorističkih organizacija, nije riješeno.

U jesen 2002. godine mirovni proces suočio se s novom krizom. Otkrivanje i kasnije uhićenje dužnosnika britanske administracije osumnjičenog da je za potrebe PIRA-e špijunirao i sam državni vrh, zadalo je težak udarac mirovnom procesu. Suočen s novonastalom krizom, službeni London je 14. listopada 2002. godine ponovno, po četvrti put, suspendirao sjevernoirsku skupštinu. Tjedan dana poslije, PIRA je odbila premijerov poziv da se razoruža te u potpunosti i trajno posveti uporabi isključivo miroljubivih sredstava (*The Irish Times*, 18.10.2002.). Svjestan novih okolnosti, ali i činjenice slabljenja potpore javnog mnijenja (u odnosu na referendum iz 1998. oko 15 posto ukupno) Sporazumu potpisanom na Veliki petak, Tony Blair je početkom svibnja 2003. godine izbore za sjevernoirsku skupštinu, koji su se trebali održati krajem tog mjeseca, odgodio za kraj godine. Tim je činom premijer nastojao onemogućiti jačanje radikalnih krugova među katolicima i protestantima koji bi dodatno mogli ugroziti mirovni proces. Bio je to dokaz da se Sjeverna Irska suočila s najtežom krizom od potpisivanja Sporazuma 1998. godine. Takvo stanje nije ublažilo ni PIRA-ino "pismo namjere" u kojem je izrazila spremnost da svoje cjelokupno oružje stavi izvan funkcije. Rezultati izbora za sjevernoirsku skupštinu koji su održani 26. studenoga 2003. godine definitivno su dokazali da je Sjeverna Irska u krizi. Izborna pobjeda radikalnih krugova ozbiljno je dovela u pitanje daljnju provedbu ionako posrnulog mirovnog sporazuma. Izborni pobjednik, Demokratska unionistička stranka osvojila je 25,71 posto glasova, a Sinn Fein kao druga stranka 23,52 posto glasova (Assembly Election (NI) Wednesday 26 November 2003.). Problem za sjevernoirski mirovni proces ne ogleđa se u činjenici izbornog pobjednika, već u činjenici da je DUP, za koji "rat" u Sjevernoj Irskoj još uvijek traje (McAuley 2003.), protivnik mirovnog procesa, protivnik Sporazuma na Veliki petak u čijem dogovaranju i potpisivanju nije niti sudjelovao. To je nesporno produbilo krizu sjevernoirskog mirovnog procesa. Daljnju i duboku krizu nesporno su potvrdila i polazna stajališta aktera sjevernoirskog sukoba iznesena na sastanku (*Review of Good Friday Agreement*) na kojem je početkom veljače 2004. godine započeo proces analiziranja dosega Sporazuma na Veliki petak te rasprava o modalitetima njegove daljnje provedbe. Ništa bitno nije promijeno ni susret aktera sjevernoirskog sukoba održan u rujnu 2004. godine u Leedsu.¹⁰ Analiza stajališta pokazuje da se sjevernoirske političke stranke zajedno s

¹⁰ Vidi: Statement by David Ford, then leader of the Alliance Party of Northern Ireland (APNI) at the opening of the Review of the Agreement, 3 February 2004; Statement by Paul Murphy, then Secretary of State for Northern Ireland, at the opening of the Review of the Good Friday

britanskom i irskom vladom deklaratorno i dalje zalažu za provedbu Sporazuma na Veliki Petak. No, očekivanja od Sporazuma svake od strana u sukobu bitno su različita, pri čemu svaka od strana za dosadašnju neprovedbu Sporazuma okrivljuje onu drugu. Kada se tome dodaju činjenice da su neki od aktera sukoba, primjerice DUP koji je pobijedio na posljednjim izborima, protiv Sporazuma, da gotovo svaki od aktera ima drugačiju viziju modaliteta daljnje provedbe Sporazuma pri čemu se predlaže i promjena teško postignutog Sporazuma na Veliki petak, jasno je da je Sjeverna Irska daleko od ostvarenja dugotrajnijeg mira. Sjeverna Irska se, kao i mnogo puta u povijesti, ponovno našla na prekretnici. Drugim riječima, Sjeverna Irska se opet našla na razmeđu između rata i mira. Dugotrajan i stabilan mir nije postignut, a svi potencijali za nastavak rata i dalje su bitno izraženi odnosno ostali su netaknuti. Stoga je očigledno da su problemi u primjeni odredbi Sporazuma potpisanog na Veliki petak dokaz da on još uvijek nije ponudio rješenje za sjevernoirski sukob. Sporazumom su tek postavljeni okviri za dugotrajan proces koji bi trebao dovesti do mira u Sjevernoj Irskoj. Najveća prepreka tom procesu, uz jačanje radikalnih krugova (njegovih protivnika) i dalje je ostalo pitanje razoružanja. Očekivanja da će rezultati mirovnog procesa tijekom vremena zasjeniti to pitanje i time ga učiniti manje značajnim pokazala su se nereálnima. PIRA i dalje nije bila spremna predati svoje oružje, a slijedeći nju ni lojalisti. U usporedbi s podrškom koju je katolička populacija s obje strane granice pružila Sporazumu i time miru u Sjevernoj Irskoj postavlja se pitanje zašto PIRA koja tvrdi da se bori u ime te populacije nije željela predati oružje?¹¹ Nekoliko je razloga za to, a oni se mogu grupirati u simboličke i pragmatičke. Na simboličkoj razini, koja nije bez značaja, to bi značilo predaju i poraz PIRA-e. Kao neporažena vojska PIRA nema obavezu predaje oružja. Usto, početkom suvremenog sjevernoirskog sukoba krajem 1960-ih godine PIRA je nastala kao oružana organizacija

---

Agreement, 3 February 2004; Statement by Brian Cowen, then Irish Minister for Foreign Affairs, at the opening of the Review of the Good Friday Agreement, 3 February 2004; Sinn Fein's Agenda for the Review of the Good Friday Agreement, 28 January 2004; Speech by Gerry Adams, then Sinn Fein President, at St Malachy's College, Belfast, Thursday 15 January 2004; Statement by Gerry Adams, then President of Sinn Fein, at the opening of the Review of the Good Friday Agreement, 3 February 2004; "Devolution Now: The DUP's Concept for Devolution", by Democratic Unionist Party (DUP), 5 February 2004; Speech by David Trimble, then leader of the UUP, 23 January 2004; Statement by David Trimble (UUP) at the opening of the Review of the Agreement, 3 February 2004; Statement by Mark Durkan (SDLP) at the opening of the Review of the Good Friday Agreement, 3 February 2004; SDLP Submission to the Review of the Good Friday Agreement, 21 January 2004. Statement by David Ford, then leader of the Alliance Party of Northern Ireland (APNI), Leeds Castle, 18 September 2004; Statement by David Trimble, then leader of the Ulster Unionist Party (UUP), Leeds Castle, 16 September 2004; Statement by Gerry Adams, then President of Sinn Fein, Leeds Castle, 18 September 2004; Statement by Ian Paisley, then leader of the Democratic Unionist Party (DUP), Leeds Castle, 18 September 2004; Joint Statement by the British and Irish Governments, Leeds Castle, 18 September 2004; Statement by Mark Durkan, then leader of the Social Democratic Labour Party (SDLP), Leeds Castle, 18 September 2004. Svi navedeni dokumenti i izjave prikazani su na: Conflict Archive on the Internet (CAIN), CAIN Web Service, Recent Additions to the CAIN Web Site, <http://cain.ulst.ac.uk/issues/politics/docs/htm>.

¹¹ Prema britanskim i irskim obavještajnim procjenama PIRA nema operative planove za povratak nasilju. Vidi: Clarke-Johnston, 2001.: 242-256; Krings, 29 April 2006.

za obranu sjevernoirskih katolika od lojalističkog nasilja. Sličnu ulogu republikanski paravojnici imali su i od trenutka nastanka. Stoga je posjedovanje i uporaba oružja, na određeni način, smisao njihovog gotovo stoljetnog postojanja. U posljednje vrijeme, posjedovanje naoružanja predstavljalo je i sredstvo pritiska na britansku Vladu kako bi se ostvarilo što je moguće više ustupaka tijekom pregovora o Sporazumu na Veliki petak odnosno njegove provedbe. No, najznačajnije od svega jest činjenica da je moguća predaja oružja uzrok kontinuiranog straha kod vodstva republikanaca da bi to vjerojatno dovelo do ozbiljnog raskola unutar pokreta. Duboki raskol mogao bi značiti i kraj Irske republikanske armije.

KRAJ IRA-E

Povijesno promatrano, na putu ostvarenja svojeg cilja, dokidanja britanske vladavine i stvaranja jedinstvene irske republike, republikanci su, pri razmatranju uporabe sredstava (politička ili vojna) za ostvarenje tog cilja, vrlo pomno razmatrali i širi kontekst unutar kojeg se ta sredstva koriste. Situacija u unutarnjem i vanjskom okruženju (međunarodnom) te stajališta i reakcije središnjih aktera okruženja i te kako su imali utjecaja na republikanske odluke. Identična situacija očita je i danas, što je još jedan dokaz ukupne transformacije republikanaca. Vodstvo republikanaca predvođeno Gerryjem Adamsom s vremenom se od vođa tajnih organizacija transformiralo u moderne političke lidere koji i te kako dobro shvaćaju unutarnje i međunarodne okolnosti u kojima djeluju pri čemu vrlo racionalno usmjeravaju svoje sljedbenike u pravcu ostvarenja jasno utvrđenih ciljeva. Svjestan ukupnih unutarnjih oklonosti¹², prije svega odredbi Sporazuma na Veliki petak koje dozvoljavaju stvaranje jedinstvene Irske, pitanja razoružanja kao bitne prepreke za provedbu Sporazuma, mogućnosti raspada PIRA-e te međunarodnih okolnosti koje karakterizira svojevrsna "anti-teroristička histerija", Gerry Adams je posljednjih godina sve snažnije isticao potrebu uporabe isključivo političkih sredstava. Čak štoviše, u travnju 2005. godine izrazio je uvjerenje da suvremeni uvjeti, po prvi put u povijesti, nude mogućnost za ostvarenje republikanskih ciljeva isključivo uporabom miroljubivih i demokratskih sredstava, pri čemu je pozvao na daljnje jedinstvo i solidarnost irskih republikanaca (*Statement by Gerry Adams on the Ending of the IRA Armed Campaign*). U tim okvirima, 28. srpnja 2005. godine PIRA je objavila da završava svoju oružanu kampanju koja je prethodnih sto godina bila središnje sredstvo za ostvarenje republikanskih ciljeva (*Irish Republican Army (IRA) Statement on the Ending of the Armed Campaign*). U toj znamenitoj izjavi također je istaknuto da članovi PIRA-e vrlo snažno podupiru mirovnu strategiju Sinn Feina. Miroljubiva, demokratska sredstva, prema shvaćanju PIRA-e, danas nemaju alternative na putu ostvarenja jedinstvene irske republike, što je cilj kojem su republikanci i dalje posvećeni. Britanski premijer Tony Blair ocijenio je ovaj akt jednim

¹² U te okolnosti treba ubrojiti i raspoloženje stanovništva u Sjevernoj Irskoj prema PIRA-i. Prema istraživanju Belfast Telegrapha/BBC Newsnighta provedenom početkom 2005., 60% sjevernoirskih katolika bilo je za ršpuštanje PIRA-e, dok je njih 70% zastupalo stav da se PIRA treba razoružati. Vidi: Većini sjevernoirskih katolika dosta IRA-e, prikazano na: <http://www.index.hr/clanak.aspx?id=254009>

od najznačajnijih događaja u suvremenoj sjevernoirskoj povijesti, izrazivši pritom uvjerenje da će time mir zamijeniti rat, a politički proces teror na cijelom irskom otoku (*Statement by Tony Blair on the Ending of the IRA Armed Campaign*). Identično uvjerenje o povijesnom značaju PIRA-ine izjave izrazila je i američka administracija (*Statement by the United States Government on the Ending of the IRA Armed Campaign*). S druge strane, lojalisti su ostali rezrevirani u pogledu budućih namjera republikanaca (*Statement by Ian Paisley on the Ending of the IRA Armed Campaign*). Jasnu orijentaciju svojih budućih namjera republikanci su izrazili dva mjeseca poslije. PIRA je, naime, 26. rujna 2005. godine obznanila da se razoružala (*Irish Republican Army (IRA) Statement on Putting Arms Beyond Use*), što je istog dana potvrdilo i Međunarodno povjerenstvo za razoružanje (*Report of the Independent International Commission on Decommissioning, 26.9.2005.*). Budući da su ovi potezi republikanaca okarakterizirani povijesnim, utemeljeno se upitati koje je njihovo stvarno značenje? S jedne strane, time je prema shvaćanju niza državnika (SAD, Ujedinjeno Kraljevstvo, Europska unija, Republika Irska) omogućen nastavak sjevernoirskog mirovnog procesa budući da se pitanje razoružanja (prvenstveno PIRA-e, a ne i lojalista) smatra njegovom glavnom preprekom. No, povijesni značaj razoružanja PIRA-e i napuštanja oružane borbe ogleda se u tome što ustvari označavaju kraj PIRA-e jer su oružje i njegova uporaba od trenutka nastanka do danas smisao njezinog postojanja. Također je značajno da su odluku o završetku svojeg djelovanja, o svojem kraju, donijeli sami republikanci.

RAZORUŽANJE PIRA-E: PREDUVJET PROVEDBE MIROVNOG SPORAZUMA

Razoružanjem PIRA-e i njezinim odricanjem od oružane borbe otklonjena je jedna od najvećih prepreka provedbi Sporazuma na Veliki petak. Britanski i irski čelnici posebno su nastojali kapitalizirati novonastalu situaciju. Odlučni u nastojanju da 2006. bude godina "povijesnog progressa" u Sjevernoj Irskoj, ponovnu uspostavu suspendirane sjevernoirske skupštine, kao bitan korak provedbe Sporazuma, odredili su kao politički prioritet (*Statement by Peter Hain about Northern Ireland*). U suradnji s irskom vladom, Vlada Ujedinjenog Kraljevstva početkom travnja 2006. godine sazvala je, nakon četverogodišnje suspenzije, sjevernoirsku skupštinu na ponovno zasjedanje za 15. svibnja 2006. godine. U ustavnom šestotjednom roku skupština je trebala izabrati sjevernoirskog premijera (*First Minister*), njegovog zamjenika (*Deputy First Minister*) te vladu (*Executive*) čime bi se ukinula izravna uprava te ovlasti upravljanja Sjevernom Irskom prenijele na njezine institucije. Proceduralni razlozi i odbijanje Demokratske unionističke stranke da dijeli vlast sa Sinn Feinom onemogućili su izbor sjevernoirske vlade. Stoga je Vlada u Londonu početkom rujna odredila novi 12-tjedni rok za prijenos vlasti. Krajnji rok do kojeg bi trebali biti izabrani čelnici sjevernoirske vlade je 24. studenoga 2006. godine.¹³ Odlučne u svojim naporima da

¹³ Vidi: *Statement by David Ford, then leader of the Alliance Party of Northern Ireland (APNI), on recalling of the Northern Ireland Assembly, (6 April 2006)*; *Statement by Reg Empey, then*

provedu Sporazum na Veliki petak, britanska i irska vlada pozvale su od 11. do 13. listopada u St Andrews u Škotskoj sve sjevernoirske političke stranke na dodatne konzultacije. Trodnevni pregovori rezultirali su Sporazumom iz St Andrewsa (*Agreement at St Andrews*). Riječ je o zajedničkom prijedlogu britanske i irske vlade koji je sjevernoirskim političkim strankama dostavljen na razmatranje i prihvaćanje. Podnošenje Sporazuma iz St Andrewsa novi je dokaz krize sjevernoirskog mirovnog procesa. Nemogućnost provedbe Sporazuma na Veliki petak, naprosto je nagnala britansku i irsku vladu na traženje novih modaliteta za provedbu mirovnog procesa. Taj novi modalitet je sporazum iz St Andrewsa. Po svojem sadržaju taj je Sporazum nadopuna Sporazumu iz 1998. godine i on sadrži jasne i vremenski određene odredbe o provedbi svih spornih pitanja Sporazuma na Veliki petak, prije svega prijenosa ovlasti na sjevernoirske institucije vlasti i zajedničko sudjelovanje (*power sharing*) katolika i protestanata u obnašanju te vlasti. Odredbama Sporazuma iz St Andrewsa potvrđen je rok izbora sjevernoirskog premijera i njegovog zamjenika. Također je određeno da do 14. ožujka 2007. treba biti predložena sjevernoirska vlada koja bi svoju funkciju trebala preuzeti do 26. ožujka 2007. godine. Tim činom bila bi izbjegnuta nova kriza (raspuštanje sjevernoirske skupštine) u sjevernoirskom mirovnom procesu, ali i, što je još važnije, tim bi činom bio označen kraj izravnog upravljanja Sjevernom Irskom iz Londona. To je odlučan korak naprijed u provedbi mirovnog procesa. No, taj akt ne označava i rješavanje nadasve složenog sjevernoirskog sukoba.

PERSPEKTIVE SJEVERNOIRSKOG SUKOB: KRAJ IRA-E ILI JEDINSTVENA IRSKA

Sjevernoirski sukob, koji je u suvremenoj fazi započeo 1969. godine, izuzetno je složen sukob. S jedne strane, nesporno je riječ o unutarnjem sukobu odnosno sukobu koji se prvenstveno događa između sukobljenih strana unutar granica Sjeverne Irske.

---

leader of the Ulster Unionist Party (UUP), on recalling of the Northern Ireland Assembly, (6 April 2006); Statement by Gerry Adams, then President of Sinn Fein, on recalling of the Northern Ireland Assembly, (6 April 2006); Statement by Ian Paisley, then leader of the Democratic Unionist Party (DUP), on recalling of the Northern Ireland Assembly, (6 April 2006); Statement by Bertie Ahern, then Taoiseach (Irish Prime Minister), on recalling of the Northern Ireland Assembly, Armagh, (6 April 2006); Statement by Tony Blair, then British Prime Minister, on recalling of the Northern Ireland Assembly, Armagh, (6 April 2006); Joint Statement by Tony Blair, then British Prime Minister and Bertie Ahern, then Taoiseach (Irish Prime Minister), on recalling of the Northern Ireland Assembly, Armagh, (6 April 2006); Transcript of Press Conference with Tony Blair, then British Prime Minister and Bertie Ahern, then Taoiseach (Irish Prime Minister), Following the Announcement of the Recalling of the Northern Ireland Assembly, Armagh, (6 April 2006); Joint Communique of the British-Irish Intergovernmental Conference (BIIIC), Iveagh House, Dublin, (2 May 2006); Joint Statement by Bertie Ahern, then Taoiseach (Irish Prime Minister) and Tony Blair, then British Prime Minister, Stormont, Belfast, (29 June 2006); Written Statement by Peter Hain, then Secretary of State for Northern Ireland, on Progress Towards Devolution in Northern Ireland, House of Commons, (24 July 2006); Joint Communique of the British-Irish Intergovernmental Conference (BIIIC), Hillsborough, (25 July 2006). Svi navedeni dokumenti prikazani su na: Conflict Archive on the Internet (CAIN), CAIN Web Service, <http://cain.ulst.ac.uk/issues/politics/docs/htm>.

To je istovremeno i etnički i religijski i građanski sukob između dviju zajednica, kao i sukob u kojem sigurnosne institucije Ujedinjenog Kraljevstva nastoje onemogućiti djelovanje terorističkih organizacija. No, s druge strane, sjevernoirski sukob ima i značajnu međunarodnu dimenziju. Istovremeno, sjevernoirski sukob je zasigurno jedan od najdugotrajnijih, najbrutalnijih i najkrvavijih sukoba u suvremenoj Europi u kojem je živote izgubilo 3.600 ljudi, dok ih je gotovo 50.000 ranjeno.¹⁴ Nakon 30 godina brutalnog sukoba u travnju 1998. godine je potpisan Sporazum na Veliki petak. U odnosu na perspektive sjevernoirskog sukoba, opravdano se, osam godina, nakon njegovog potpisivanja upitati: što je ustvari Sporazum na Veliki petak? Prije svega, Sporazum predstavlja pokušaj rješavanja sjevernoirskog sukoba. Ovaj je sporazum unio novu dimenziju u, do tada izrazito brutalni, sjevernoirski konflikt. Razlog zašto je Sporazum učinio takav prodor je taj što su njegovim potpisivanjem svi akteri iskazali spremnost za odricanje od nasilja i postizanje mira. Krajnji ciljevi unionista i nacionalista i dalje su suprotni i nepomirljivi. Sporazum je uvažio ciljeve sukobljenih strana i mogućnost njihova ostvarenja, ali je to ostvarenje, posebno kada su u pitanju republikanci i njihovi ciljevi (jedinstvena Irska) vremenski neodređeno. Sporazum, također, nije utjecao na njihova gledišta, već na sredstva kojima bi se ciljevi trebali ostvariti. To znači da je Sporazum ne samo uspostavio relativni mir u Sjevernoj Irskoj već i stvorio okvire za izgradnju dugotrajnijeg mirnog suživota u Sjevernoj Irskoj. No, problemi u primjeni odredbi Sporazuma potpisanog na Veliki petak, podnošenje novog Sporazuma iz St Andrews a u listopadu 2006. godine koji bi trebao eliminirati sve prepreke na putu provedbe spornih pitanja Sporazuma iz 1998., te nasilje s kojim je sjevernoirsko društvo i dalje suočeno (8. 072 ranjene osobe u razdoblju od 1998. do 2003. godine te 148 poginulih u razdoblju od 1998. do 2006.), dokaz su da on još uvijek nije ponudio rješenje za sjevernoirski sukob. Jasno je stoga da Sporazum na Veliki petak ne predstavlja i rješenje sjevernoirskog sukoba. Razlog je vrlo jednostavan. Suvremeni sjevernoirski sukob je višestruko složen, a stupanj njegove složenosti možda najbolje oslikavaju oni autori koji se pitaju postoji li i jedna solucija za njegovo rješenje (Watt, 1981.:3) odnosno

¹⁴ Metodologija izračuna žrtava u sjevernoirskom sukobu je različita te su stoga kod različitih autora/izvora različiti podaci o žrtvama sukoba. Primjerice, prema službenim podacima sjevernoirske policije, (*Police Service of Northern Ireland*, ranije Kraljevsko ulstersko redarstvo/*Royal Ulster Constabulary-RUC*) od 1969. do lipnja 2003. u Sjevernoj Irskoj je poginulo 3.349 osoba, dok ih je 47.541 ranjeno. U svojoj odličnoj studiji nastaloj kao rezultat dvadesetogodišnjeg istraživanja problematike poginulih i ranjenih u sjevernoirskom sukobu, Malcolm Sutton navodi da je u sjevernoirskom sukobu poginulo 3.523 ljudi. S druge strane, pojedini autori kojima je ova problematika u središtu istraživanja iznose podatke prema kojima je u sukobu poginula 3.601 osoba. Vidi: Conflict Archive on the Internet (CAIN), CAIN Web Service, Background Information on Northern Ireland Society-Security and Defence, <http://cain.ulst.ac.uk/ni/security.htm>; Conflict Archive on the Internet (CAIN), CAIN Web Service, Violence-Draft List of Deaths Related to the Conflict in 2002, 2003, 2004, 2005, 2006; Sutton, M. *Bear in minds these dead...An Index of Deaths from the Conflict in Ireland 1969-1993 Beyond the Pale Publications*, Belfast, updated October 2002; Fay, T.M.; Morrissey, M.; Smyth, M. *Mapping Troubles-Related Deaths in Northern Ireland*, INCORE, Derry/Londonderry, 1998; Fay, T.M.; Morrissey, M.; Smyth, M. *Northern Ireland's Troubles: The Human Costs*, Pluto Press, London 1999.

može li se bilo koje pojedinačno rješenje primijeniti na Sjevernu Irsku kao cjelinu (White, 1991:X)? Analiza sukoba u Sjevernoj Irskoj pokazuje da on sadrži elemente niza teorija sukoba.¹⁵ No, niti jedna od tih teorija ne objašnjava sjevernoirski sukob u cijelosti, ili, preciznije kazano, sjevernoirski sukob sintetizira pojedine elemente svih tih teorija sukoba. Zaključno se stoga može konstatirati da je upitno je li sjevernoirski sukob moguće uopće riješiti. Čini se da je sjevernoirski sukob nerješiv. Jedino njegovo "rješenje" je uspostava institucionaliziranog okvira za postizanje i održavanje mira. No, pri tome je važno da tako postavljen okvir ne bude instrument za ostvarenje konačnih ciljeva, već cilj sam po sebi. Mirovni proces je naprosto proces koji nema kraj. To je proces za upravljanje, a ne rješavanje sukoba, mirovni proces je permanentna politika u Sjevernoj Irskoj. Sjevernoirski mirovni proces i Sporazum na Veliki petak imaju samo jedan cilj: održanje samih sebe u životu jer je njihova jedina alternativa ponovno nasilje. Mir je time postao sredstvo i cilj sjevernoirskog mirovnog procesa.

Kakva je uloga i gdje se nalazi republikanski pokret kada se razmatraju perspektive sjevernoirskog sukoba. Znači li razoružanje PIRA-e i napuštanje oružane borbe i njezin kraj? Odgovor na ovo pitanje treba promatrati na više razina. Ukoliko se kao polazište uzme činjenica da je IRA/PIRA nastala kao oružana snaga za suprotstavljanje britanskom/lojalističkom nasilju, onda se može govoriti da odustajanje od oružane borbe i razoružanje, koji su cijelo stoljeće bili smisao postojanja IRA-e/PIRA-e, znače i njihov kraj. No, to je samo jedan element oružanog dijela republikanaca. Svi ostali sastavni dijelovi i obilježja IRA-e/PIRA-e ukazuju da se ne može govoriti o njezinom kraju. Irsku republikansku armiju (u izvornom nazivu bez obzira na kasnije raskole koji su uzrokovali određena dodavanja pojedinih naziva njezinom imenu) ne može se gledati isključivo kao nelegalnu terorističku i paravojnu organizaciju (iako ona to nesporno jest). Takav pogled je prejednostavan i, prije svega, pogrešan. Irska republikanska armija je dio irske povijesti, sadašnjosti i, vrlo je izvjesno, bitna odrednica njezine budućnosti. Razumijevanje IRA-e znači i razumijevanje irske povijesti, sadašnjosti i budućnosti. Što to znači? To znači da je IRA prije svega ideja. To je stoljetna ideja usmjerena idealu stvaranja jedinstvene irske države. Ta ideja još nije ostvarena i stoga se teško može govoriti o kraju IRA-e. Dodatno, znači li razoružanje i napuštanje oružane borbe i dokidanje organizacije IRA-e. Pouzdanih odgovora na to pitanje za sada nema te se i iz tog razloga ne može govoriti o kraju IRA-e. Uostalom, upitno je da li bi i dokidanje organizacijskog oblika za provedbu oružanog djelovanja značilo kraj IRA-e. Povijesni događaji nesporno dokazuju da su republikanci, ovisno o oklonostima, bili sposobni vrlo brzo djelovati u smjeru stvaranja organizacijskih oblika za provedbu oružanih akcija. Dodatno, disidentske republikanske oružane organizacije nastale kao odgovor na PIRA-inu miroljubivu politiku ('Kontinuirana' IRA, 1991.) odnosno potpisivanje mirovnog sporazuma ('Prava' IRA, 1998.) još su uvijek aktivne, nisu se razoružale i ne podržavaju Sporazum na Veliki petak (*Violence-*

¹⁵ Sjevernoirski sukob sadrži elemente, primjerice, frustracijsko-agresivnih teorija (*Frustration-Aggression Theory*), teorije socijalnog identiteta (*Social Identity Theory*), studija etničkih sukoba (*Study of Ethnic Conflict*), teorije sistemskih neprijatelja (*Enemy System Theory*), teorije ljudskih potreba (*Human Needs Theory*), teorije rješenja sukoba (*Conflict Resolution Theory*) itd.

Loyalist and Republican Paramilitary Groups). Stoga se ni u tom smislu ne može govoriti o kraju IRA-e. Kada se promatra uloga oružanog krila republikanaca u sjevernoirskom sukobu, posebno u perspektivi tog sukoba važno je istaknuti još nešto. 'Privremena' Irska republikanska armija svojim je djelovanjem i postignutim rezultatima tijekom suvremenog sjevernoirskog sukoba, iako ne u potpunosti, ozbiljno dovela u pitanje, do danas, općeprihvaćene znanstvene i stručne teze kako posredstvom terorizma nije moguće ostvariti političke ciljeve. Pojedine etapne ciljeve (različite po sadržaju i opsegu) na putu ostvarenja konačnog cilja PIRA je zasigurno postigla. Ta činjenica zajedno s novim okolnostima koje su uvjetovale primjenu novih sredstava za ostvarenje republikanskog idela - jedinstvene irske države na cjelokupnom irskom otoku - zasigurno je pridonijela da republikanci i prihvate miroljubiva, demokratska i politička sredstva kao dominantna sredstva kojim će u narednom razdoblju pokušati ostvariti svoj cilj. Predvođeni Sinn Feinom, mladom, dinamičnom i ojačalom strankom koja sudjeluje u političkoj borbi i sukcesivno osvaja mandate u tri parlamenta (Republika Irska, Sjeverna Irska i Ujedinjeno Kraljevstvo), na čelu s karizmatičnim liderima, posvećeni mirovnom procesu što ih dodatno jača i donosi niz povlastica, republikanci su se u suvremenim uvjetima posvetili miru i mirovnoj strategiji. Nova mirovna strategija, formulirana u sintagmi "s glasačkim listićem u obje ruke" /*with a ballot paper in both hands* (Kring 2006.) okvir je koji bi republikancima u 21. stoljeću trebao omogućiti ostvarenje njihovog cilja: stvaranje jedinstvene irske države. Izvjesnost ostvarenja tog cilja teško je prosuditi. Ukoliko se promatraju trendovi bez ulaženja u dublje analize jasno je da je republikanski cilj u 21. stoljeću ostvariv. No, ostvarenje tog cilja ne znači i rješenje sjevernoirskog sukoba. Milijun protestanskih unionista u možebitno jedinstvenoj Irskoj zasigurno bi bio uvod u novi ciklus beskonačnog nasilja s kojim je irski otok suočen već osam i pol stoljeća.

LITERATURA

1. Knjige i članci

- Adams, G. (1986.) *The Politics of Irish Freedom*. Dingle: Brandon Books.
- Adams, G. (1995.) *Free Ireland: Toward a Lasting Peace*. Dingle: Brandon Books.
- Amagh, J. (1995.) *Ireland and the Irish*, London: Penguin.
- Bell, J.B. (1970.) *The Secret Army: A History of the IRA 1916-1970*. London: Anthony Blond.
- Bell, J.B. (1990.) *IRA Tactics and Targets*. Dublin: Poolbeg.
- Beresford, D. (1987.) *Ten Men Dead: The Story of the 1981 Irish Hunger Strike*. London: Harper Collins Publishers.
- Bew, P – H. Patterson – P. Teague (ur.) (1997.) *Between War and Peace: The Political Future of Northern Ireland*. London: Lawrence and Wishart.

- Bilandžić, M. (2005.) *Sjeverna Irska između rata i mira*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
- Birney, T. – J. O'Neill (1997.) *When the President Calls*. Derry: Guildhall Press.
- Clarke, L. – K. Johnston (2001.) *Martin McGuinness: From Guns to Government*. Edingurgh: Mainstream Publishing Company.
- Coogan, T.P. (1995.) *The IRA*. London: HarperCollinsPublisher.
- Coogan, P.T. (1995.) *The Troubles: Ireland's Ordeal 1966-1995 and the Search for Peace*. London: Hutchinson.
- Elliot, S. – D. W. Flackes (1999.) *Northern Ireland: A Political Directory, 1968-99*. Belfast: Blackstaff Press.
- English, R. (2003.) *Armed Struggle: The History of the IRA*. Basingstoke-Oxford: Macmillan.
- Foster, F.R. (1988.) *Modern Ireland 1600-1972*. London: Penguin.
- Gilligan, Ch. – J. Tonge (ur.) (1997.) *Peace or War? Understanding the Peace Process in Northern Ireland*. Aldershot: Ashgate Publishing.
- Gilligan, Ch. (2003.) "Constant Crisis/Permanent Process: Diminished Agency and Weak Structures in the Northern Ireland Peace Process", *The Global Review of Ethnopolitics*, Vol.3, no.1, September 2003, Special Issue, Northern Ireland.
- Hughes, M. (1994.) *Ireland Divided: The Roots of Modern Irish Problem*. Cardiff: University of Wales Press.
- Jackson, A. (2000.) *Ireland 1798-1998: Politics and War*. Oxford/Malden: Blackwell Publishers.
- Kennedy-Pipe, C. (1997.) *The Origins of the Present Troubles in Northern Ireland*. London: Longman.
- Kenendy-Pipe, C. (2000.) "From war to peace in Northern Ireland". U: Cox, M – A. Guelke – F. Stephen (eds.) *A Farewell to Arms? From 'Long War' to Long Peace in Northern Ireland*. Manchester: Manchester University Press.
- Kenendy-Pipe, C. (2003.) "The Story from the Polls: Some Reflections", *The Global Review of Ethnopolitics*, Vol.2, no.3-4, March/June 2003, Forum: Northern Ireland.
- Krings, T. (2006.) "'With a ballot paper in both hands'. The transformation of the Irish republican movement from armed insurrection to constitutional politics", 29 April 2006, prikazano na: Conflict Archive on the Internet (CAIN), CAIN Web Service, <http://cain.ulst.ac.uk/othelem/organ/docs/krings290406.pdf>
- Lijphart, A. (1982.) "Consociation: the model and its applications in divided societies". U: Rea, D. (ur.) *Political Cooperation in Divided Societies: A Series of Papers Relevant to the Conflict in Northern Ireland*. Dublin: Gill and Macmillan.
- Loughlin, J. (1998.) *The Ulster Question since 1945*, London: Macmillan Press, London.
- MacGinty, R. - Darby, J. (2002.) *Guns and Government: The Management of the Northern Ireland Peace Process*. London: Palgrave.

- Maye, B. (1997.) *Arthur Griffith*. Dublin: Griffith College Publications.
- McAuley, W.J. (2003.) "Unionism's Last Strand? Contemporary Unionist Politics and Identity in Northern Ireland", *The Global Review of Ethnopolitics*, Vol.3, no.1, September 2003, Special Issue, Northern Ireland.
- Moloney, E. (2002.) *A Secret History of the IRA*. London: Allen Lane.
- Morgan, A. (2000.) *The Belfast Agreement: a practical legal analysis*. London: The Belfast Press Limited.
- Murray, D. (ur.) (2000.) *Protestant Perceptions of the Peace Process in Northern Ireland*. Limerick: Centre for Peace and Development Studies University of Limerick.
- O'Brien, B. (1995.) *The Long War: The IRA and Sinn Fein from Armed Struggle to Peace Talks*. Dublin: The O'Brien Press.
- O'Malley, P. (1983.) *The Uncivil Wars: Ireland Today* Belfast: Blackstaff Press.
- Patterson, H. (1997.) *The Politics of Illusion: A Political History of the IRA*. London: Serif.
- Rayan, M. (1994.) *War and Peace in Ireland: Britain and the IRA in the New World Order*. London: Pluto Press.
- Rowan, B. (1995.) *Behind the Lines: The Story of the IRA and Loyalist Ceasefires*. Belfast: Blackstaff Press.
- Sutton, M. (2002.) *Bear in minds these dead...An Index of Deaths from the Conflict in Ireland 1969-1993*, Beyond the Pale Publications, Belfast, updated October 2002.
- Taylor, P. (1997.) *Provos: The IRA and Sinn Fein*. London: Bloomsbury.
- Taylor, P. (2000.) *Loyalists*. London: Bloomsbury.
- Tonge, J. (2003.) "Victims of Their Own Success? Post-Agreement Dilemmas of Political Moderates in Northern Ireland", *The Global Review of Ethnopolitics*, Vol.3, no.1, September 2003, Special Issue, Northern Ireland.
- Watt, D. (ur.) (1981.) *The Constitution of Northern Ireland: Problems and Prospects*. London: Heinemann.
- White, J. (1991.) *Interpreting Northern Ireland*, Oxford: Clarendon Press.
- Wolf, S.(2003.) "Between Stability and Collapse: Internal and External Dynamics of Post-agreement Institution-building in Northern Ireland", *The Global Review of Ethnopolitics*, Vol.3, no.1, September 2003, Special Issue, Northern Ireland.

2. Dokumenti, mediji i ostala vrela

"Blair calls on IRA for lasting peace in the North", *The Irish Times*, 18 October 2002

British and Irish Government, 'Agreement at St Andrews', Joint proposals issued by the British and Irish Government aimed at restoring the devolved Assembly (13 October 2006), Northern Ireland Office (NIO), Belfast, prikazano na: Conflict Archive on the Internet (CAIN), CAIN Web Service, <http://cain.ulst.ac.uk/cainbgn/addition.htm>

- Conflict Archive on the Internet (CAIN), CAIN Web Service, *Assembly Election (NI) Wednesday 26 November 2003*, <http://cain.ulst.ac.uk/issues/politics/election/ra/2003.htm>
- Elections in the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, Elections in Northern Ireland*, prikazano na: <http://www.electionworld.org/election/unitedkingdom.htm>
- Irish Republican Army*, Microsoft, Encarta, Encyclopedia 2000 (1993-1999), Microsoft Corporation
- Irish Republican Army, 1994-1999 Encyclopedia Britannica, Microsoft Corporation
- Irish Republican Army (IRA) Statement on the Ending of the Armed Campaign*, (28 July 2005), prikazano na: Conflict Archive on the Internet (CAIN), CAIN Web Service, <http://cain.ulst.ac.uk/othelem/organ/ira/ira280705.htm>
- Irish Republican Army (IRA) Statement on Putting Arms Beyond Use* (26 September 2005), prikazano na: Conflict Archive on the Internet (CAIN), CAIN Web Service, <http://cain.ulst.ac.uk/othelem/organ/ira/ira260905.htm>
- Independent International Commission on Decommissioning, *Report of the Independent International Commission on Decommissioning (26 September 2005)*, prikazano na: Conflict Archive on the Internet (CAIN), CAIN Web Service, <http://cain.ulst.ac.uk/>
- Hillenbrand, B. "The Tonic of Peace", *Time*, Semptember 14, 1998
- Joint Declaration on Peace: The Downing Street Declaration*, prikazano na: Conflict Archive on the Internet (CAIN), CAIN Web Service, <http://cain.ulst.ac.uk/events/peace/docs/dsd151293.htm>.
- "Look but don't touch", *The Economist*, May 13th, 2000
- Odgen, Ch. "With Help from Their Friends", *Time*, April 20, 1998
- Political party support in Northern Ireland, 1969 to the present*, prikazano na: Conflict Archive on the Internet (CAIN), CAIN Web Service, <http://cain.ulst.ac.uk/issues/politics/election/electionsum.htm>.
- Report of the International Body on Arms Decommissioning 24 January 1996* (The Mitchell Report), prikazano na: Conflict Archive on the Internet (CAIN), CAIN Web Service, <http://cain.ulst.ac.uk/events/peace/docs/gm24196.htm>.
- Report of the Independent International Commission on Decommissioning, 31 January 2000*, prikazano na: Conflict Archive on the Internet (CAIN), CAIN Web Service, <http://cain.ulst.ac.uk/events/peace/docs/iicd31100.htm>.
- Report of the Independent International Commission on Decommissioning, 11 February 2000*, prikazano na: Conflict Archive on the Internet (CAIN), CAIN Web Service, <http://cain.ulst.ac.uk/events/peace/docs/iicd11200.htm>.
- Report of the Independent International Commission on Decommissioning (IICD)*, 30 June 2001, prikazano na: Conflict Archive on the Internet (CAIN), CAIN Web Service, <http://cain.ulst.ac.uk/events/peace/docs/iicd300601.htm>
- Results of the Referenda in Northern Ireland and Republic of Ireland*, Friday 22 May 1998, prikazano na: Conflict Archive on the Internet (CAIN), CAIN Web Service, <http://cain.ulst.ac.uk/issues/politics/election/ref1998.htm>.

Ruddock, A. "How America held the IRA over a barrel", *The Observer*, 28 October 2001

Statement by the Independent International Commission on Decommissioning (IICD), 6 August 2001, prikazano na: Conflict Archive on the Internet (CAIN), CAIN Web Service, <http://cain.ulst.ac.uk/events/peace/docs/iicd060801.htm>

Statement by Tony Blair on the Ending of the IRA Armed Campaign, (28 July 2005), prikazano na: Conflict Archive on the Internet (CAIN), CAIN Web Service, <http://cain.ulst.ac.uk/issues/politics/docs/pmo/tb280705.htm>

Statement by the United States Government on the Ending of the IRA Armed Campaign, (28 July 2005), prikazano na: Conflict Archive on the Internet (CAIN), CAIN Web Service, <http://cain.ulst.ac.uk/events/peace/docs/usgov280705.htm>

Statement by Gerry Adams on the Ending of the IRA Armed Campaign, (28 July 2005), prikazano na: Conflict Archive on the Internet (CAIN), CAIN Web Service, <http://cain.ulst.ac.uk/issues/politics/docs/sf/ga280705.htm>

Statement by Ian Paisley on the Ending of the IRA Armed Campaign, (28 July 2005), prikazano na: Conflict Archive on the Internet (CAIN), CAIN Web Service, <http://cain.ulst.ac.uk/issues/politics/docs/dup/ip280705.htm>

Statement by Peter Hain, then Secretary of State for Northern Ireland, about Northern Ireland, (11 January 2006), prikazano na: Conflict Archive on the Internet (CAIN), CAIN Web Service, <http://cain.ulst.ac.uk/issues/politics/docs/nio/ph110106.htm>.

The Agreement: Agreement Reached in the Multiparty Negotiations, prikazano na: Conflict Archive on the Internet (CAIN), CAIN Web Service, <http://cain.ulst.ac.uk/events/peace/docs/agreement.htm>.

"US attacks 'central' to IRA move", *Irish News*, 24 October 2001.

"Većini sjevernoirskih katolika dosta IRA-e", prikazano na: <http://www.index.hr/clanak.aspx?id=254009>

Violence-Loyalist and Republican Paramilitary Groups, prikazano na: Conflict Archive on the Internet (CAIN), CAIN Web Service, <http://cain.ulst.ac.uk/issues/violence/paramilitary.htm>.

FUTURE PROSPECTS OF CONFLICT IN NORTHERN IRELAND: THE END OF IRA OR UNITED IRELAND

Mirko Bilandžić

Summary

Decisions made by "Provisional" Irish Republican Army to abandon armed struggle and to disarm in July and September 2005. have an important influence on peace process and overall developments in Northern Ireland, as well as a historical significance. These decisions were not made ad hoc. They evolved gradually during a 25 year period. This period is characterized by the transformation of Republican movement, which transformed from a dominantly armed organization to a dominantly political organization. Historical significance of decisions to disarm and abandon armed struggle is manifested in the fact that they in a certain way represent the end of the Irish Republican Army. On the other hand, these decisions are part of Republican strategy for the 21st century. It is a strategy for peace, formulated in a phrase "with a ballot paper in both hands", and with it, in the 21st century, Republicans will try to achieve their several centuries old goal of unified Irish republic on entire territory of Irish island.

Keywords: Provisional Irish Republican Army, republicans, Irish Republican Army, Northern Ireland, Northern Ireland's conflict, peace process, Good Friday Agreement

